

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнятий Генеральною Асамблеєю Об'єднаних націй 16 грудня 1966 року і набрав чинності 23 березня 1976 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-11>

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ У ВІЙНАХ: АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗУСИЛЛЯ У БОРОТЬБИ

Сербасва Дар'я Олегівна

здобувачка освіти

*Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Предместніков Олег Гарійович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри права*

*Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

У сучасному світі проблема використання зброї масового знищення у війнах є актуальною та складною. Дослідження присвячено аналізу філософсько-правовому аспекту проблем, викликів, які ставиться перед міжнародним співтовариством, та зусиль, спрямованих на боротьбу з її поширенням. Використання зброї масового знищення у війнах порушує міжнародні норми та стандарти, включаючи загальну Конвенцію про заборону використання зброї масового знищення 1925 року, Конвенцію про заборону розробки, виробництва, накопичення та використання хімічної зброї та її знищення 1993 року, Конвенцію про заборону

розповсюдження ядерної зброї 1968 року та інші. Однак, не зважаючи на ці міжнародні домовленості, деякі країни продовжують володіти та розвивати зброю масового знищення, а також використовувати її в конфліктах. Одним з найбільших викликів є забезпечення ефективного міжнародного контролю над поширенням цієї зброї, особливо в умовах глобальної політичної нестабільності. Існують питання щодо механізмів виявлення та відслідковування незаконного розвитку та поширення зброї масового знищення, а також стосовно відповідальності країн, що порушують міжнародні норми. Міжнародне співтовариство активно працює над боротьбою з використанням та поширенням зброї масового знищення. Це включає проведення міжнародних конференцій, укладення міжнародних договорів та створення міжнародних організацій, спрямованих на контроль та зниження загрози зброї масового знищення. Наприклад, Міжнародне агентство з атомної енергії сприяє міжнародному співробітництву у галузі ядерної безпеки, а Організація заборони хімічної зброї координує дії знищення stokів хімічної зброї. Попри існуючі зусилля, проблема використання зброї масового знищення у війнах залишається великим викликом для міжнародного співтовариства. Для ефективного боротьби з цією проблемою необхідно подальше посилення міжнародного співробітництва, розробка нових механізмів контролю та впровадження строгих санкцій проти країн, які порушують міжнародні норми. Тільки через спільні зусилля міжнародного співтовариства можна досягти зменшення загрози від зброї масового знищення та забезпечити мир і безпеку на міжнародному рівні.

Зброя масового знищення (ЗМЗ) завжди викликала глибоку турботу міжнародного співтовариства через свій потенціал для нищення та створення людської трагедії безпрецедентного масштабу. У сучасному світі, де конфлікти та війни не є рідкістю, правовий аспект використання ЗМЗ стає ще більш актуальним і важливим. Проблема полягає в тому, що, незважаючи на наявність міжнародних конвенцій та договорів, які регулюють використання ЗМЗ, ці збройні системи все ще залишаються на озброєнні багатьох країн, а в деяких випадках навіть нелегально накопичуються невідконтрольними суб'єктами [1].

ЗМЗ створюють серйозні загрози для міжнародного миру і безпеки, оскільки їх можна використовувати для масового знищення цілих популяцій або навіть для загрози знищення всього життя на планеті. У зв'язку з цим, виникає потреба в посиленні міжнародних зусиль у боротьбі з використанням та поширенням ЗМЗ. Це включає в себе посилення контролю за обігом ЗМЗ, розвиток міжнародних механізмів недопущення їх поширення, а також вжиття заходів щодо роззброєння та викорінення цієї категорії зброї. Досить істотною є необхідність залучення усіх зацікавлених сторін до співпраці та спільних зусиль для

вирішення цієї проблеми, оскільки загроза від використання ЗМЗ стосується всього світу і вимагає комплексного підходу та міжнародного співробітництва [2].

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що тема використання зброї масового знищення у війнах актуальна у сучасному світі. ЗМЗ залишається однією з найбільших загроз глобальній безпеці. У роботі проаналізовано документи про діяльність організацій у галузі запобігання поширенню ЗМЗ та захисту від хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних загроз. Зброя масового знищення залишається однією з найбільших загроз глобальній безпеці. Зростання терористичних загроз, неконтрольоване поширення зброї та конфлікти в різних регіонах світу створюють серйозні виклики. Дотримання міжнародного права, міжнародне співробітництво та ефективні правові заходи є ключовими для мінімізації цієї загрози. Тема вимагає уваги та дієвих міжнародних зусиль для забезпечення глобальної безпеки та захисту цивільного населення.

Проблема зброї масового знищення становить серйозну загрозу для міжнародної безпеки та стабільності. Застосування такої зброї може призвести до непоправних наслідків для людства і навколишнього середовища. Дія зброї масового знищення є невибірковою і може призвести до масового вбивства або поширення хвороб серед цивільного населення.

Згідно зі звітом Міжнародної агенції з атомної енергії (МАГАТЕ), проблема зброї масового знищення залишається однією з найбільших загроз міжнародній безпеці [3]. Вчені та експерти наголошують на тому, що наявність такої зброї у розпорядженні терористичних груп може призвести до катастрофічних наслідків.

Однією з найбільших проблем у цьому контексті є недостатня міжнародна співпраця у питанні контролю за поширенням зброї масового знищення. Деякі країни продовжують здійснювати розробку, виробництво та накопичення такої зброї, порушуючи міжнародні домовленості.

Для подолання цих проблем необхідно зміцнювати міжнародні договори щодо зброї масового знищення, а також підвищувати рівень міжнародного контролю та нагляду. Розробка та впровадження ефективних міжнародних механізмів контролю за поширенням зброї масового знищення є важливим завданням для забезпечення світової безпеки [4].

Проблема забезпечення безпеки від застосування ЗМЗ є актуальною і вимагає міжнародного співробітництва та контролю. Історія використання зброї масового знищення у конфліктах сягає далеко назад і включає різні приклади відомих випадків цього виду зброї в різних частинах світу. Одним з найбільш відомих прикладів є використання

отруйного газу під час Першої світової війни, зокрема іприту німецькими військами. Це стало першим випадком масового застосування хімічної зброї у війні та спричинило серйозні людські трагедії [5].

Інший відомий приклад – використання ядерної зброї під час Другої світової війни з боку США, коли були скинуті атомні бомби на міста Хіросіма та Нагасакі в Японії. Ці атаки мали смертельні наслідки та призвели до широкого обговорення етики війни та застосування ядерної зброї.

Історія також включає в себе випадки використання біологічної зброї, таких як спроби зараження ворогів хворобами під час війни та конфліктів [6].

Міжнародне право грає важливу роль у регулюванні застосування та контролі за зброєю масового знищення. Це включає в себе укладення договорів, конвенцій та угод, які встановлюють стандарти та обмеження щодо розробки, виробництва, поширення та застосування цієї категорії зброї. Ось деякі ключові аспекти цього взаємозв'язку:

Хімічна зброя, така як отруйні гази, регулюється Конвенцією про хімічну зброю, яка була прийнята в 1993 році. Цей документ встановлює заборону на розроблення, виробництво, накопичення та застосування хімічної зброї.

Діяльність у сфері біологічної зброї регулюється Конвенцією про біологічну зброю, яка була укладена в 1972 році. Цей договір забороняє розроблення, виробництво та застосування біологічної зброї.

Найважливішим міжнародним документом, що регулює ядерну зброю, є Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (НДЯЗ), укладений в 1968 році. Цей договір закликає країни-учасниці здійснювати розроблення ядерної зброї тільки для мирних цілей та сприяти загальному роззброєнню.

Міжнародне право також включає механізми моніторингу та виконання цих договорів, таких як Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) та Організація заборони хімічної зброї (ОЗХЗ), які відповідають за нагляд за виконанням Хімічної та Біологічної конвенцій відповідно [7].

Варто зазначити, що зброя масового знищення (ЗМЗ) становить серйозну загрозу міжнародній безпеці у сучасному світі. Дві ключові загрози, пов'язані з ЗМЗ, – це тероризм та небажане поширення цієї категорії зброї. Розглянемо ці загрози, їх потенційні наслідки та заходи, які можуть бути вжиті для їх протидії.

Терористичні організації активно зацікавлені у використанні ЗМЗ для досягнення своїх цілей. Це може включати використання хімічних, біологічних або радіологічних засобів для спровокування паніки серед населення, нанесення шкоди інфраструктурі або політичним

чиновникам, а також для виклику страху та хаосу. За даними досліджень ООН, існує велика ймовірність, що терористичні групи можуть здійснити атаки з використанням ЗМЗ, особливо в умовах конфліктів та нестабільності.

Небажане поширення ЗМЗ виникає, коли країни або недержавні актори намагаються отримати доступ до цієї категорії зброї. Це може стати результатом недостатньої безпеки установок, порушень міжнародних договорів про нерозповсюдження, а також незаконної торгівлі зброєю. Наприклад, існує ризик, що терористичні групи можуть намагатися придбати хімічні або біологічні засоби на чорному ринку або використовувати недорозвинені країни як джерело для отримання цих засобів.

Для протидії цим загрозам необхідне міжнародне співробітництво, розвинена система контролю та моніторингу, а також забезпечення безпеки та стабільності у всьому світі. Крім того, важливо підвищувати свідомість та готовність країн і громадян до виявлення та відвернення можливих загроз.

Отже, сучасні загрози зброї масового знищення у світі, пов'язані з тероризмом та небажаним поширенням, вимагають негайних та координованих заходів з боку міжнародної спільноти. Тільки шляхом спільної дії можна забезпечити міжнародний мир та безпеку [8].

Далі пропонуємо звернути увагу на те, яку роль грає Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) та інші міжнародні організації у боротьбі з загрозою зброї масового знищення (ЗМЗ) для міжнародної безпеки та стабільності.

ООН грає ключову роль у сприянні міжнародній безпеці та розвитку міжнародного права щодо ЗМЗ. Різні органи ООН, такі як Генеральна Асамблея, Рада Безпеки та Інститут ООН з роззброєння, активно займаються розробкою політики та нормативного регулювання у цій області.

Програма ООН з контролю за ЗМЗ сприяє моніторингу та виконанню міжнародних договорів про роззброєння, таких як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї та Хімічна та Біологічна конвенції.

МАГАТЕ, агентство ООН, відповідає за сприяння мирному використанню атомної енергії та контролю за її розповсюдженням. Агентство має програми та механізми для нагляду за ядерними установками та перевірки виконання міжнародних угод про нерозповсюдження.

Крім ООН та МАГАТЕ, існують інші міжнародні організації, такі як Організація заборони хімічної зброї (ОЗХЗ), які займаються контролем та регулюванням виробництва та застосування хімічної зброї.

Завдяки діям цих організацій, вдалося досягти значних успіхів у зменшенні кількості ядерних збройних арсеналів, обмеженні

розповсюдження ядерних технологій та підвищенні контролю за виробництвом та застосуванням хімічної та біологічної зброї.

Проте, виклики перед якими стоїть міжнародне співтовариство залишаються значними. Тероризм, небажане поширення та інші загрози продовжують існувати, потребуючи посилення координації, співпраці та інноваційних підходів.

Тому, для успішної боротьби з цими загрозами необхідно продовжувати підтримку та розвиток ролі міжнародних організацій, а також активно залучати держави-члени та інші зацікавлені сторони до спільної дії. Тільки шляхом спільних зусиль можна забезпечити міжнародний мир, безпеку та стабільність для майбутніх поколінь.

Висновки. Правовий аспект використання зброї масового знищення у війнах залишається актуальною темою. Виклики включають контроль за поширенням цієї зброї, захист цивільних та відповідальність за її використання. Міжнародні зусилля включають угоди та організації, але проблеми щодо контролю та виконання залишаються. Потрібна посилення співпраці та механізмів контролю для забезпечення міжнародної безпеки.

Література:

1. United Nations Office for Disarmament Affairs. (2019). Weapons of Mass Destruction. Retrieved from <https://www.un.org/disarmament/wmd/>
2. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons. (2022). About OPCW. Retrieved from <https://www.opcw.org/about-opcw>
3. "Nuclear Security", International Atomic Energy Agency, [:/www.iaea.org/events/icons2](https://www.iaea.org/events/icons2)
4. Global Health Security. 2020: 187–207. Published online 2019 Jun 7. doi: 10.1007/978-3-030-23491-1_9 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7122872/>
5. Schneider, Barry R. «chemical weapon». *Encyclopedia Britannica*, 3 Feb. 2024, <https://www.britannica.com/technology/chemical-weapon>
6. «The Atomic Bombing of Hiroshima and Nagasaki», Atomic Heritage Foundation, <https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/history/bombings-hiroshima-and-nagasaki-1945/>
7. <https://snriu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/mizhnarodni-konvenciyi-ta-ugodi>
8. NATO's Comprehensive, Strategic-Level Policy for Preventing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD) and Defending against Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Threats https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_57218.htm?selectedLocale=en